

کاربرد گیاهان در آرامستان

مهندس هاشم نوروزی فرد - سرپرست و عضو هیات مدیره اتحادیه آرامستانهای کشور
ماهنامه خودرو و خدمات شهری شماره ۳۴

مقدمه :

امروزه توسعه و گسترش فضای سبز با توجه به گسترش روزافزون ساخت و سازهای شهری و نیاز ضروری شهروندان به مقوله فضای سبز، بطور چشمگیری رو به افزایش است و کمتر اتفاق می افتد که با احداث خیابان ، بلوار، میدین و سایر ساخت و سازها، محوطه هایی برای کاشت پوشش گیاهی منظور نشود به عبارت دیگر شکل گیری معماری و شهرسازی در گرو زیباسازی محوطه های فضای سبز درون شهری است. بدیهی است اولین گام در منظرسازی شهری ، توجه به وضعیت پوشش گیاهی نقاط فوق الذکر می باشد که بعضاً همزمان با اتمام عملیات جدول کشی و بسترسازی محوطه های فضای سبز، انجام می گیرد آن چه که در زیباسازی محوطه های شهری به ویژه مسیرهای اطراف خیابان ها و رفیوژ میانی بلوارها مطرح بوده است ، استفاده از عناصر گیاهی مقاوم به آلودگی های زیست محیطی و بردبار در برابر استرس های محیطی (گرماو کم آبی) می باشد تا علاوه بر کم بودن نیازهای اکولوژیک ، به راحتی بتوان فضای سبز شهری را سامان دهی کرد.

گونه شناسی گیاهی فضاهای سبز شهری

پوشش گیاهی یک منطقه از انواع گونه های گیاهی موجود در آن تشکیل می شود. مشاهدات و تحقیقات لازم درباره نوع بندی، موقعیت های مختلف زیستی و تقسیمات جغرافیایی گیاهی تنها متوجه تک تک موجودات نمی شود، بلکه باید واحدهای سیستماتیک گیاهی را به طور کلی مد نظر قرار دارد. به این ترتیب، تمام موجودات یکسان را که در این زمینه نزدیکی با یکدیگر دارند، در یک واحد خلاصه می کنند که به آن « تاکسون » می گویند. یک تاکسون که واحدی از رده بندی گیاه شناسی است، می تواند یک گونه، زیرگونه، جهش یا حتی یک تیره را شامل شود. محدود بودن دایمی تعداد بی شماری از تاکسون ها نشان گر محدودیت قدرت گسترش هر گیاه است. این زمانی امکان پذیر است که امکانات مساعد اقلیمی_ اکولوژیکی در زیستگاهها موجود است تا بذرها، جوانه ها و نهالها به راحتی بتوانند رشد و نمو کنند. تنوع

محیط جغرافیایی ایران و حاکم بودن وضعیت آب و هوایی گوناگون از منطقه‌ای به منطقه دیگر در پهنه وسیع کشور، سبب رویش جامعه گیاهی و رویشی متنوعی شده است. بر پایه برخی مطالعات، گونه‌های جوامع گیاهی به بیش از ۸۰۰۰ نوع برآورده می‌شود. در مورد گونه انتخاب شده نباید عجولانه تصمیم گرفت. بررسی قاعده کاشت، بازدید از پارک‌ها، باغ‌ها و آشنایی کلی با گونه‌ها، مواردی هستند که برای تصمیم‌گیری در انتخاب گونه مفیدند. در زمینه دسته‌بندی گیاهان، درختان به عنوان عناصری از فضای سبز، دارای ویژگی‌هایی هستند که بر پایه آنها به آسانی طبقه‌بندی می‌شوند. این طبقه‌بندی درختان چهار معیار اندازه، تراکم، شکل و برگ را باید در نظر گرفت. در دسته‌بندی دوم گیاهان، بوته‌ها و گیاهان پوششی قرار دارند. این گیاهان کوتاه قد هستند و رشد سریعی دارند. مانند گل‌ها، گیاهان، خزنده بالا رونده، پرچین‌ها و چمن‌ها. گونه‌های مختلف گیاهان به راه‌های متفاوتی می‌توانند در برابر فضای سبز خود ایفای نقش کنند. از این میان گونه‌های مناسب برای آلودگی هوا، آلودگی صوتی و... را می‌توان نام برد.

معیارهای برنامه‌ریزی فضاهای سبز شهری

پیش از هر نوع برنامه‌ریزی برای توسعه سبز شهری، باید معیارهای محیطی و مکانی و استانداردهای توسعه فضای سبز معین شود. ضوابط و مقررات مربوط به کاربری فضاهای سبز شهری، که به دو دسته عام و خاص تقسیم می‌شوند. «ضوابط عام» شامل مقررات و ضوابطی می‌شود که به شکل قانون و آیین‌نامه در سطح همه شهرهای کشور لازم‌الاجرا است؛ مثل قانون شهرداری‌ها، لایحه قانونی حفظ و گسترش فضای سبز در شهرها، مصوبات شورای عالی شهرسازی و معماری ایران و اما «ضوابط خاص» شامل ضوابط و مقرراتی می‌شود که همراه با تمامی اسناد طرح‌های جامع و هدایت‌گر به تصویب مراجع ذی‌ربط رسیده و به شهرداری ابلاغ شود. مصوبات شوراهای اسلامی شهرها نیز در این باره جزء ضوابط و مقررات خاص طبقه‌بندی می‌شوند.

کاربرد گیاهان در آرامستان

گیاهان نقش بسیار مهمی در طراحی آرامستان بعهدہ دارند مهمترین آنها عبارتند از :
۱- گیاهان پرچینی ۲- گیاهان معطر ۳- گیاهان زینتی ۴- گیاهان با برگ زینتی ۵- درختان همیشه سبز ۶- درختان سایه انداز ۷- گیاهان علفی و اشکوب زیرین

گیاهان پرچینی:

پرچین ها یکی از عناصر اصلی فضای سبز در طراحی مناظر محسوب می شوند و با توجه به ضرورت‌های زیست محیطی و اجتماعی و نقشی که در چشم اندازها ایفا می کنند، براساس اهداف کشت در ابعاد مختلف به منظور جداسازی و تحدید حریم - طراحی منظر و ایجاد عمق چشم انداز- حرکت های خط و محور - کنترل های ترافیکی و جنبه های بازی کودکان تقسیم بندی می شوند. ضمن آنکه آنچه پایداری اهداف مذکور را تامین می نماید، در ابعاد مدیریتی منوط به رعایت سازگاری اقلیمی در گزینش گونه گیاهی و رعایت مسائل فنی، دقیق و مستمر تیمارهای نگهداری آنهاست.

پرچینها می توانند از انواع گیاهان زیر باشند:

زرشک - شمشاد- به ژاپنی - ترون - شیرخشت - پیچ امین الدوله - پیراکانتا و رزماری تفاوت موجود در بین انواع پرچین ها از لحاظ بافت و تراکم آنها مطرح است.
پرچین ها در یک تقسیم بندی کلی به دو نوع دسته بندی می شوند:

الف) همیشه سبز برگ ریز (ب) خزاندازها

علاوه بر زیبایی استفاده های پرچین عبارت است از :

۱- محافظت از یک محدوده

۲- ایجاد محیط خصوصی

۳- جدا کردن بخش های مختلف با ایجاد یک محیط بسته

۴- مشخص کردن مرزها

۵- بوجود آوردن پس زمینه برای گلها و گیاهان کاشته شده در حاشیه ها

۶- مانع فیزیکی

۷- مانع بصری

۸- مانع صوتی

۹- باد شکن

نوع گیاه انتخابی بستگی به سبک طراحی، آب و هوا، خاک، مکان و هدف مورد نظر دارد. در میان گونه های مختلف گیاهی گیاهان زیادی وجود دارد که به دلیل رشد انبوه و داشتن خاصیت شکل پذیری بوسیله هرس برای ایجاد پرچین مناسب است. با ترکیب چند گونه گیاهی می توان پرچین هایی متنوع از نظر شکل، اندازه و رنگ برای مقاصد مختلف پدید آورد

گیاهان سازنده پرچین را می توان هرس کرده به شکل منظم (formal) درآورد یا به صورت هرس نشده و طبیعی باقی گذاشت و از حالت طبیعی رشد و زیبایی گل و میوه های آنها استفاده کرد (نامنظم informal)

پرچین ها ممکن است همیشه سبز یا خزان کننده، کوتاه، متوسط یا پابند، گلدار یا بدون گل باشند. همیشه سبزها به این دلیل حائز اهمیت هستند که در تمام فصول حتی زمستان برگ دارند. سوزنی برگ ها نیز در این گروه قرار می گیرند خزان کننده ها شامل درختان و درختچه هایی هستند که در فصل زمستان برگ های خود را از دست می دهند این گیاهان در صورت رعایت فاصله کاشت و هرس صحیح به صورت انبوه در می آیند و برای ایجاد پرچین مناسب هستند. این گروه در طول سال با تغییر رنگ برگها جلوه های خاصی به پرچین می بخشند. رنگ برگ های بعضی از گیاهان خزان کننده مانند راش در پاییز تغییر می کند اما برگ ها در طول زمستان نیز روی گیاه باقی می ماند تعدادی از خزان کننده ها مانند گل آویز به عنوان پرچین فصلی به کار می روند و در نواحی سردسیر در فصل زمستان اندام هوایی آنها از بین می رود، ولی در بهار و تابستان گل های فراوانی تولید می کنند. پرچین های گلدار را که با کاشت درختچه های گلدار و هرس سبک آنها ایجاد می شوند می توان در آرامستان به کار برد در صورت هرس شدید و بی موقع ایجاد فرم های هندسی منظم، این درختچه های بدون گل را به وجود می آورند.

کاربرد و موارد استفاده از پرچین در آرامستان:

۱- به منظور ایجاد مانع فیزیکی

برای حفظ قسمتی از فضای سبز و جلوگیری از ورود عموم به داخل آن از گیاهانی مانند زرشک و تمشک استفاده می کنند به علت داشتن خارهای زیاد مانع فیزیکی غیر قابل عبوری تشکیل می دهند.

۲- ایجاد موانع بصری

برای پوشاندن مناظر نازیبا بسیار حائز اهمیت است برای این منظور از پرچین های متوسط تا بلند استفاده می شود.

۳- مانع صوتی

برای جلوگیری از ورود سر و صدا به درون محیط های اداری یا مسکونی با کاشت دو ردیف درخت دور محدوده آرامستان و ذو ردیف درختچه پرچینی با ارتفاع متوسط در دو طرف ردیف درختان می توان دیوار سبز متناسبی بوجود آورد تا علاوه بر زیبایی با جذب صداهای نامطلوب محیط آرامی را بوجود آورد.

۴- برای ایجاد بادشکن در مناطق بادخیز

به منظور کاهش جریان هوای ورودی به یک محدوده و در نتیجه حمایت سایر گیاهان آن منطقه از گزند بادهای شدید(در مسافتی حدود ۵ برابر ارتفاع بادشکن بالاترین درجه کاهش شدت باد بدست می آید) بدین منظور پرچین های بلند مناسب است.

۵- در کنار وسایل بازی کودکان

می توان با گیاه پرچینی همیشه سبز و بدون خار مانند برگ نو ، شمشاد و یا انواعی از سوزنی برگ ، محیطی جهت بازی کودکان ایجاد کرد که این پرچین علاوه بر انتشار اکسیژن در محیط وسیله ای طبیعی و بی خطر برای تفریح کودکان خواهد بود.

۶- ایجاد محیطی فرح بخش با کاشت گیاهان خوشبو

با کاشت گیاهان پرچینی معطر مانند اسطوخدوس و سنتولینا می توان محیطی فرح بخش ایجاد کرد.

گیاهان معطر:

یکی از موارد کاربرد گیاهان در طراحی بهره گیری از رایحه گل ها و یا شاخ و برگ گیاهان معطر است که اهمیت ویژه ای دارد زیرا تنها انسانهای دارای سلامت کامل جسمانی نیستند که حق استفاده از فضای سبز را دارند افراد سالم می توانند از تمامی عناصر موجود در فضای سبز مثل مناظر زیبا، صدای آب ، پرندگان و حرکت باد بین شاخ و برگ درختان و عطر دل

انگیز گیاهان معطر استفاده کنند در میان این موارد دیدن مناظر زیبا خود به تنهایی تأثیر بسیار مثبتی در روحیه فرد می‌گذارد. ولی انسانی که از نعمت بینایی محروم است تنها از طریق شنیدن آوای خوش پرندگان، صدای آب و .... و بوییدن عطر دلپذیر گیاهان می‌تواند از طبیعت لذت ببرد به علاوه وجود این عوامل برای انسان های سالم نیز مکمل تأثیرات حاصل از حس بینایی خواهد بود بنابراین تقویت این دو عامل در طراحی آرامستان ضروری به نظر می‌رسد. گیاهان معطر گیاهانی هستند که برگها، شاخه ها، گل یا میوه آنها دارای اسانسهای معطرند.

کاربرد گیاهان معطر

- ۱- کاشت گیاهان معطر در محل تردد عابران پیاده توصیه می‌شود زیرا کاشت این گیاهان تنها به خاطر ظاهر زیبایشان نیست بلکه عطر دل انگیز آنهاست که در انسانها احساس آرامش همراه با شادی و مسرت به وجود می‌آورد با کاشت این گیاهان در فضاهای سبز تنها یکی از جنبه های طراحی که استفاده از زیبایی گیاهان است در نظر گرفته می‌شود و از استنشام عطر دل انگیزشان بی بهره خواهیم ماند.
- ۲- گیاهان معطر را می‌توان در آرامستانها و در اطراف اماکنی که ممکن است در آنها بوی نامطبوع ایجاد شود کاشت.
- ۳- کاشت گیاهان معطر در قطعات و در اطراف محل قبور می‌تواند با ایجاد رایحه ای ملایم و طبیعی حال و هوای زیارت را برای زائرین دو چندان نموده و آرامش در روحیه آنان داشته باشد.
- ۴- در صورتی که آرامستان ساختمانهای اداری نیز داشته باشد می‌توان در باغچه های اطراف این ساختمانها و یا درون گلدان در تراس ساختمانهای مسکونی کاشت تا عطر آن به درون ساختمان راه پیدا کند.

تقسیم بندی گیاهان معطر

گیاهان معطر را می‌توان به دو گروه تقسیم کرد:

- الف) گیاهان با برگ های معطر شامل درختان، درختچه ها و گیاهان علفی و پوششی.
- ب) گیاهان با گل های معطر که خود به چهار گروه تقسیم می‌شوند
  - ۱- درختان
  - ۲- درختچه ها
  - ۳- گل های فصلی
  - ۴- گل های پیازی

الف (گیاهان با برگ های معطر

این گروه شامل گیاهان همیشه سبز یا خزان کننده است که برگ های معطر دارند برگ های تعدادی از آنها بعد از فشردن یا هرس درختچه اسانس معطر ترشح می کنند و رایحه اسانس تعدادی از آنها بدون فشردن برگ ، بخصوص بعد از آبیاری در فضا می پیچد. از گیاهان با برگ های معطر می توان به برگ بو ، مورد ، سنتولینا ، سوزنی برگان مانند سرو ها ، اسطوخدوس ، آویشن ، رزماری ، بومادران و غیره اشاره نمود.

ب) گیاهان با گل های معطر

این گروه شامل گیاهانی است که در فصل مشخصی از سال گل های معطر تولید می کنند و عطر آنها در فضای آرامستان می پیچد این گروه شامل درختان ،درختچه ها ، گل های فصلی و گل های پیازی است . از گیاهان با گل های معطر می توان به شب بو مجلسی ، شب بو زعفرانی ، آلیسوم ، گل عنکبوتی ، تنباکوی زینتی ، مغربی ، میخک بوقلمون(ریشو) ، قرنفل شاه پسند و غیره اشاره نمود

ج) گیاهان با گل های پیازی معطر

از گیاهان با گل های پیازی معطر می توان به فریزیا ، گس شیراز ، کلاغک ، مریم ، سنبل ، سوسن و غیره اشاره نمود.

منابع :

www.uan.ir

<http://www.urbanism^o.com>

فصلنامه تخصصی سبزینه شرقی